

Научни
симпозијум

РЕЛИГИОЗНОСТ У ПОСТСОЦИЈАЛИСТИЧКОМ КОНТЕКСТУ МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП 21.10.2022.

ЧИТАОНИЦА
10.00. - 15.00

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ

Програм

10.00-10.15. Отварање симпозијума

10.15.-11.30. Дио 1

- ▶ *Неовизантинизми у савременом религиозном дискурсу православних словенских народа*

проф. др Драгољуб Марјановић,
Филозофски факултет,
Универзитет у Београду

- ▶ *Улога Српске цркве у очувању националног и вјерског идентитета Срба у Херцеговини и Босни за вријеме турске власти*

проф. др Бошко Бранковић,
Филозофски факултет,
Универзитет у Бањој Луци

- ▶ *Судари религија, обликовање и разградња модерних националних идентитета у Босни и Херцеговини*
проф. др Боривоје Милошевић,
Филозофски факултет,
Универзитет у Бањој Луци

11.30.-11.45. Пауза

11.45.-13.00. Дио 2

- ▶ *Расколи и православље у постсоцијалистичкој епохи – идентитети, политичка позадина и центри моћи*
др Радован Пилиповић,
Архив Српске Православне Цркве
- ▶ *Православно двоверје и западна култура у 21. веку*
доц. др Олег Солдат,
Филозофски факултет,
Универзитет у Бањој Луци
- ▶ *(Етно)конфесионализам као препрека интеграцији и демократизацији друштва у Босни и Херцеговини*
проф. др Душко Трнинић,
Факултет политичких наука,
Универзитет у Бањој Луци

13.00.-13.15. Пауза

13.15.-14.00. Дио 3

- ▶ *Улога Православне вјеронауке у религиозности младих Републике Српске*
др Славољуб Лукић,
Републички педагошки завод РС
- ▶ *Синтеза психолошких истраживања религиозности у постсоцијалистичком периоду*
проф. др Срђан Душанић,
Филозофски факултет,
Универзитет у Бањој Луци

14.00.-14.30. Завршна дискусија

14.30.-16.00. Ручак

Резимеи радова

Проф. др Драгољуб Марјановић

Неовизантинизми у савременом религиозном дискурсу православних словенских народа

Како се у постсоцијалистичким друштвима у сфери новооткривене или још увек откриване религиозности користе елементи православне византијске културе и његовог наслеђа, те да ли прибегавање овим историјски удаљеним културним обрасцима носи у себи увек искључиво позитивну и конструктивну конотацију, или пак представља и својеврсно искушење савременог религиозног доживљаја прошлости, питања су којима ћемо се позабавити у нашем раду. Такође, намера нам је да размотримо да ли и у коликој мери анахроно читање и копирање етаблираних византијских норми и њеног религиозног наслеђа, могу да се примене на савремене културне па и идентитетске изазове наметнуте друштвима која у себи имају и наслеђе социјалистичког дисконтинуитета у односу на њихова базична традицијска опредељења и наслеђе. У том смислу, као на парадигматске примере, осврнућемо се на руски документарни филм «Пропаст Империје - Византијска лекција» - епископа Тихона Шевкунова који у себи носи јако изражену религијску конотацију анализе прошлости за потребе савремених друштвених и политичких кретања у Руској Федерацији. Такође, позабавићемо се рецепцијом и употребом византијско српских средњовековних парадигми на формирање јавног друштвеног дискурса кроз анализу симболике црквене архитектуре Храма Светог Саве и споменика великом жупану Стефану Немањи - Светом Симеону Мироточивом,

Универзитет у Београду,
Филозофски факултет,
Катедра за историју Византије

Контакт:
dragoljub.marjanovic@f.bg.ac.rs

и полемикама које су обележиле њихову изградњу. У оба «српска» случаја, присутни су јаки неовизантијски елементи који су такође употребљени у кључу савремених друштвених и политичких кретања у Србији. Када је реч о Храму Светог Саве, интересантно, његово коначно украшавање поклопило се са поновним претварањем најславније православне цркве - Свете Софије у џамију, те се у српској јавности могла чути и оцена да је српски Храм Светог Саве - *нова* Света Софија, док је полемика око уметничког конципирања постаментa споменику Стефану Немањи у Београду, заснована на јаком *анти*византијском псеудонаучном аргументу из којег се потом изводе сасвим специфична тумачења о положају српске средњовековне и савремене државе у ширем геополитичком простору Балкана односно Европе.

Кључне ријечи: неовизантизми, религиозни дискурс.

Проф. др Бошко М. Бранковић

Улога српске цркве у очување националног и вјерског идентитета Срба у Херцеговини и Босни за вријеме турске власти

Након пада српских држава под турску (османску) окупацију улогу чувара националног и вјерског идентитета код српског народа преузима Српска православна црква. Посебно значајан моменат представља обнова Пећке патријаршије јер тада почиње процес духовне интеграције српског народа и учвршћивања жеље за духовним јединством. Значај обнове Пећке патријаршије се огледа и у подршци за нову стваралачку снагу српског народа, јер је обнављање захтјевало ангажовање различитих талената, а посебно је битна у очувању преписивачке традиције, писмености и учености код Срба. Српска црква је као чувар српске културне тековине наставила своју ранију просвјетну и културну дјелатност, а као центри писмености српског народа у Херцеговини и Босни издвајају се манастири. Црква се посебно бринула о очувању и јачању црквених култова код српског народа. Посебан акценат се стављао на култ Светог Саве, који је имао широке размјере код српског народа, да је надмашио култове свих других свјетитеља. Припадност Срба православној вјери и Српској православној цркви у Херцеговини и Босни неупитна је кроз цијелу историју, а нарочито је национална и вјерска припадност изражена у току турске управе.

Кључне ријечи: Српска православна црква, Срби, Херцеговина, Босна, идентитет.

Универзитет у Бањој Луци,
Филозофски факултет,
Катедра за историју

Контакт:
bosko.brankovic@ff.unibl.org

Проф. др Боривоје Милошевић

Судари религија, обликовање и разградња модерних националних идентитета у Босни и Херцеговини

Уз српски језик, заједничка историјска искуства, предања и митове, припадност православљу чини окосницу српског националног идентитета. По рушењу српске средњовијековне државе, српска црква је представљала најважнији кохезиони чинилац српског народа без обзира на ширину простора који је настањивао, уједно чува-ра традиција, идентитета и темељ српске просвјете. Религија је, кроз историју, имала кључну улогу формирања националних идентитета у бившој Југославији, посебно етнички шароликој Босни и Херцеговини. Упркос томе што многи људи нису ревносни у упражњавању вјерских обреда и придржавању вјерских прописа, религија је остала важно мјерило појединачног и колективног идентитета и етничких идентификација на Балкану. Преко овог простора кроз историју је пролазила граница између запада и истока, великих царстава, касније међа између римокатолицизма и православља, са приликама додатно усложњеним доласком треће велике религије, ислама.

Кључне ријечи: Српска православна црква, национални идентитет, Срби, Босна и Херцеговина.

Универзитет у Бањој Луци,
Филозофски факултет,
Катедра за историју

Контакт:
borivoje.milosevic@ff.unibl.org

Др Радован Пилиповић

Расколи и православље у постсоцијалистичкој епохи – идентитети, политичка позадина и центри моћи

У тексту се разматра, кроз историјско-егзегетску методу, настанак расколничких и парацрквених покрета у традиционално православним срединама, после 1991. године, након пада „гвоздене завесе“. Настанак паралелних црквених структура, чија се јерархија одвојила од канонских центара, која је осуђена из канонско-правних разлога, али која је успела да привуче себи одређени број присталица у Украјини и Црној Гори зависио је у највећој мери од друштвено-политичког контекста. Нови национални идентитети који су настали и још настају на простору Источне и Југоисточне Европе иду под руку са ницањем и развојем расколничких „цркава“. Са друге стране, политички мотиви из прошлости, асимилаторска тежња према Србима, као константа хрватске политике створила је поново „Хрватску православну цркву“. Раскол у Бугарској православној цркви, постојање паралелних патријаршија крајем деведесетих година XX века додатно сведочи организациону рањивост православне хемисфере. Аутор настоји да све ове црквено-друштвене покрете доведе у везу, феноменолошку и унутрашњу, покаже њихове узајамне везе у зависности од глобалне политике, империјалних и еклисијалних центара моћи (Вашингтон, Москва и Цариград).

Кључне речи: раскол, парацрквена организација, паралелна црквена структура, Украјина, Црна Гора, Бугарска, Хрватска, социјализам и постсоцијализам.

Архив Српске православне цркве, Београд

Контакт:
prijan079@gmail.com

Доц. др Олег Солдат

Православно двоверје и западна култура у 21. веку

Аутор ће у раду (излагању) пробати да оцрта обресе препорода православља у пост-социјалистичким земљама. Православље се у пост социјалистичкој средини током 21. века сусрело са низом изазова који представљају *novum* у његовој историји. Конкретно, у излагању и раду ће се посебна пажња обратити на православни фокус на трендове и облике западне (постмодернистичке) културе, који помажу упражњавање православља. Особеност ситуације се нарочито огледа у томе да су управо пост социјалистичке земље захваћене овим трендом, што декларативно и нормативно вероисповедање сучељава са ликом некаквог културног двоверја, који се при том у корпусу и опусу православља - ретко или никако не препознаје. Рад стога смера да попуни једну празнину, која није без значаја. Размишљање ће се у раду руководити семиотичким постулатима Лотмана и Бориса Успенскога, који су (руско) двоверје сагледавали, при том, из другачијег угла.

Кључне ријечи: православље, двоверје, западна култура.

Универзитет у Бањој Луци,
Филозофски факултет,
Катедра за филозофију

Контакт:
oleg.soldat@ff.unibl.org

Проф. др Душко Трнинић

(Етно)конфесионализам као препрека интеграцији и демократизацији друштва у Босни и Херцеговини

Савремени религијски трендови обично говоре о њеној индивидуализацији и приватизацији религијских осјећања, најчешће изражено кроз максиму вјеровања без припадања (Давие), док је у Босни и Херцеговини обрнута ситуација. У посљедњој деценији прошлог и почетком двадесет првог вијека свједочимо оживљавању и ревитализацији религије, као и успону колективистичке религије и религиозности. Почетну поставку можемо обрнути па рећи како у Босни и Херцеговини постоји припадање без (стварног) вјеровања.

Висока стопа религијске и конфесионалне самоидентификације, праћена масовним изјашњавањем на пописима становништва 1991. и 2013. године, није била мотивисана искључиво религијским и вјерским разлозима. Детерминисана је друштвеним, историјским, политичким и културолошким разлозима који су у основи смјера којим се кретао развој државе и друштва. Као неки од разлога могу се навести: комунистичко наслјеђе и постсоцијалистичка транзиција друштва; несигурност изазвана промјеном друштвенополитичког уређења у бившој Југославији; ратни сукоби у којима су религијске заједнице имале битну улогу; религизација политике и јавног простора; политизација религије и њених институција; инструментализација религијских разлика; испреплетеност етничког/националног и религијског припадања. Све наведено

Универзитет у Бањој Луци,
Факултет политичких наука,
Катедра за социологију

Контакт:
dusko.trninic@fpn.unibl.org

допринијело је томе да религијска припадност, која је раније, током социјалистичког друштвенополитичког уређења, била дубоко у приватној сфери, постане друштвено пожељним и прихватљивим обликом понашања.

Стога се чини важним поставити сљедећа питања - Каква се то, у ствари, религија обнавља и ревитализује? Колико се ту ради о стварној религиозности, то јест о животу прожетом правилима и прописима вјерске заједнице, а колико о тренду маркирања разлика према другим етничким и(ли) религијским групама? И коначно - да ли је висока стопа религијске и конфесионалне самоидентификације у нашем друштву само формална или је испуњена стварним вјерским и духовним садржајима?

Одговори на предложена питања значајни су из бар два разлога: теоријски, јер кореспондирају са заокретом у савременој социологији религије, који је усмјерен према одговору на питање како, насупрот ранијем – зашто се вјерује; док са друге стране, можда и важније, ако правилно сагледамо односе у Босни и Херцеговини, имамо друштвенополитичке разлоге, гдје нам понуђени одговори битно могу помоћи у рјешавању односа цркве и политике, односно јасног одређивања мјеста религије у јавном животу и њене улоге у савременим друштвенополитичким кретањима и промјенама.

Кључне ријечи: религија, религиозност, ревитализација религије, конфесионализам, Босна и Херцеговина.

др Славољуб Лукић

Улога Православне вјеронауке у религиозности младих Републике Српске

У постсоцијалистичком периоду, тј. након распада СФРЈ, различити фактори су утицали на развој религиозности код младих. Међутим, када се сагледа са више аспеката засигурно је на развој религиозности највише утицало враћање вјерске наставе у основне школе, која од марта 1993. године поново равноправно, са осталим наставним предметима, егзистира у нашем васпитно-образовном систему. Православна вјеронаука је кроз школски систем превасходно утицала на развијање религиозне и националне свијести код младих, на слободно испољавање вјерских осјећања и на њихово активно учешће у црквено-богослужбеном животу. Међутим, позитиван утицај наставе Православне вјеронауке се огледа и у развијању ученичке слободе, одговорности и обавезе, те у развијању правилног односа према породици и друштву, а посебно према људима који другачије живе, мисле и вјерују. Дакле, значај Православне вјеронауке се испољава и у развијању ученичких моралних, социјалних и комуникацијских вјештина и способности које су у нашем васпитно-образовном систему прилично запостављене. Стога је утицај и потенцијал Православне *вјеронауке* као предмета вишеструк, али је питање да ли је довољно искориштен и у потпуности правилно усмјерен.

Кључне ријечи: Православна вјеронаука, религиозност младих, религиозна и национална свијест, морално васпитање.

Републички педагошки завод
Републике Српске

Контакт:
s.lukic@rpz-rs.org

Проф. др Срђан Душанић

Синтеза психолошких истраживања религиозности у постсоцијалистичком периоду

Бројне друштвене турбуленције које су захватиле БиХ у посљедњих неколико деценија допринијеле су и другачијем односу становништва према религији. Распад социјалистичког система, рат, етничке идентификације, политичка транзиција, те сиромаштво у друштву, створили су сложен контекст који је погодан за експанзију религиозности. Овакав контекст је био интересантно тло и за истраживање религиозности и њених релација са другим сферама живота. У овом раду смо покушали направити синтезу резултата из преко 70 истраживања спроведених у БиХ у задњих 20 година, о заступљености и карактеру религиозности, те рефлексијама које религиозност има на психички живот, интерперсоналне и међугрупне односе.

Резултати указују на прорелигиозну оријентацију већине (60–90%) становништва у БиХ, при чему су највише изражене традиционалне манифестације те димензија религиозних увјерења. Мања важност религиозности у ширем вриједносном контексту, улога социјално пожељног одговарања, неразвијеност религиозних појмова указује и на присутност декларативних облика религиозности.

Позитиван однос према религији је одређен социјалним факторима, као што су масовна популаризација, укљученост вјеронауке у образовање, подршка политике, ратни

Универзитет у Бањој Луци,
Филозофски факултет,
Катедра за психологију

Контакт:
srdjan.dusanic@ff.unibl.org

и постратни стресори, улога породице, те неке социодемографске карактеристике. Утврђене су стабилне везе са етничком везаношћу, ауторитарношћу, конформизмом, конзервативношћу, спољашњим локусом контроле, одређеним цртама личности. Повезаност религиозности са већим оптимизмом, задовољством животом, надом, мањим асоцијалним понашањима, указује на тенденцију да религиозност може допринијети менталном здрављу и побољшању интерперсоналних односа, али да то зависи од њеног карактера и степена разумијевања. Насупрот томе, она је углавном стабилан корелат нетолеранције према различитостима који компликује међугрупне односе.

Уз све уважавање социјално-идентитетске функције религије, њена главна сврха је духовна трансформација унутрашњег бића човјека те ова мисија треба да је светија и изнад свих других социјалних, етничких, а поготово дневнополитичких циљева и улога.

Кључне ријечи: религиозност, психологија, одреднице.

ПРОГРАМСКИ ОДБОР:

проф. др БОРИВОЈЕ МИЛОШЕВИЋ *(предсједник)*,
проф. др ДУШКО ТРНИНИЋ,
проф. др БОШКО БРАНКОВИЋ,
доц. др ОЛЕГ СОЛДАТ

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР:

проф. др СРЂАН ДУШАНИЋ *(предсједник)*,
АЛЕКСАНДРА СИМАНОВИЋ,
НЕЂО МАЛЕШЕВИЋ